

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 241

מסכת מנחות צ' - צ"ו

בס"ד, י' טבת תשס"ד

השבוע בגליון

♦ "מצה נפוחה" - מהי בכלל? - הפולמוס,
ההוכחה, הדחיה וההכרעה
♦ ניקוב המצות
♦ מצה נפוחה שהתעברה בחבילת מצות

♦ "אין עניות במקום עשירות" - "התורה חסה
על ממונם של ישראל"
♦ חינוך הקטן למצווה על ידי עבירה

♦ מצוות הדלקת נרות - יש מצווה כזו?
♦ נרות המנורה דלקו משנה לשנה
♦ קיום מצוות הדלקה על ידי הוספת השמן
♦ ההבדל בין בעירה להדלקה

דבר העורך

רבש"ע, אתה כבר תסדר
את העניינים!

אחד מקוראינו הנאמנים שיגר מכתב למערכת "מאורות הדף היומי", באמצעותו הוא ביקש להפנות את תשומת לב הקוראים לדמות מיוחדת במינה שהתהלכה בתוכנו עד לפני מספר שבועות: "רבי משה גרטנר זצ"ל, מוותיקי תלמידי ישיבת וכולל פונובין, היה מותמיד עצום, שהתהלך כל היום עטור בתפילין, ובכל עת מצוא, בדרכים, ואפילו כשיצא לרגע קט מבית המדרש, הוא הלך עם טייפ ושמע שיעורים ודברי תורה. בשעת הלילה, לפני השינה, היה נרדם עם אפרסת הטלפון ושומע את שיעור הדף היומי! ואף ברגעי חייו האחרונים, כשהיה מאושפז בבית החולים, הניחו, לפי בקשתו, מכשיר טלפון עם שיעור הדף היומי, וכך עלה לישיבה של מעלה!

רבי משה זצ"ל, היה מיוחד בקביעותו. לכל דבר היה לו זמן קבוע, שממנו לא זו, יחא אשר יחא. היו לו חברותות בכל עת ובכל שעה בחלקים רבים של התורה הקדושה, וההספקים הבלתי רגילים שלו נבעו מכח הקביעות שעליה שמר כעל בבת עינו.

שמעתי מעשה נפלא, על סייעתא דשמיא מיוחדת שהיתה לרבי משה זצ"ל, אך מאחר שלא איש דברים אנוכי, וקשה לי להעלות על הכתב מעשה מרתק זה, הריני מפנה אותכם למקור הראשון של הסיפור, הגאון רבי אשר זלג רובינשטיין שליט"א, ראש ישיבת תורת שמחה בירושלים, שהוא מקור ראשון למעשה. כדאי לטלף אליו ולשמוע את הדברים, עד היכן מגעת כחה של קביעות לדברי תורה, מתוך רצון איתן, חזק ואמיתי.

בברכה
יהודה אלטמן

בסקרנות מהולה בציפייה טלפנתי לביתו של רבי אשר זלג שליט"א, אשר ניא את לספר לי מאורות הדף היומי את המעשה המופלא הבא.
רבי משה גרטנר זצ"ל נולד בארץ החלומות,

דף פט"א נתן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר
מצוות הדלקת נרות - יש מצווה כזו?

האם יש בכלל מצווה להדליק נרות במנורה שבבית המקדש? השאלה מקוממת מאוד. הכל מכירים את הפסוק המובא בסוגייתנו (ויקרא כד/ג) "יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר", וכפי שכתב הרמב"ם (במניין המצוות שבראש ה' תמידין ומוספין): "להדליק נרות בכל יום". ברם, מעיון בשיטות הפוסקים מתברר, כי הדברים אינם פשוטים כלל ועיקר, כפי שיבואר להלן.

נרות המנורה דלקו משנה לשנה: במדרש תנחומא (סוף פרשת ויצא) מובא, כי רבי חנינא סגן הכהנים אמר: "אני הייתי שמש בבית המקדש, ומעשה ניסים היה במנורה - משהיו מדליקים אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת!"
אם הדליקו את קני המנורה פעם בשנה בלבד, כיצד קיימו מידי יום את מצוות ההדלקה? או במילים אחרות, מהי מצוות ההדלקה?

קיום מצוות הדלקה על ידי הוספת השמן: שאלה זו הציג הגר"ח מבריסק זצ"ל לפני האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, אשר השיב בגאווה: בגמרא (ביצה כ"א) נאמר, "הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר". כלומר, המוסיף שמן לצלוחית שמן שבתוכה בוערת פתילה, נחשב כמבעיר אש, ובשבת הדבר אסור. מעתה, יתכן שמידי יום הוסיפו טיפת שמן לנרות הדולקים במנורה ועל ידי כך התקיימה מצוות ההדלקה ("מראי קדש" חנוכה ס"ז).

אולם, רבה של ירושלים, הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, תמה על כך. שהנה, אדם שהדליק את נרות החנוכה בעוד שלא היה בהם די שמן כדי שידלקו בשיעור הזמן הדרוש - חייב לכבותם, ולהוסיף להם שמן בשיעור הנדרש ולהדליקם מחדש (רא"ש שבת פ"ב ס"ז ז', והובא ב"שולחן ערוך" סי' תרע"ה סעי' ב'). לכאורה, מדוע אין די בכך שיוסיף שמן לצלוחית שבה נתונה הפתילה הבווערת? מוכח, איפוא, כי הוספת שמן לנר דולק, אינה נחשבת כהדלקה.

הגר"י כהן זצ"ל ("מקראי קודש" סי' ח' בהרי קודש) נדרש לנושא, והוא מסדר את ההלכות הללו על מקומן, כלהלן.

ההבדל בין בעירה להדלקה: ראשית, הוא מציין את דבריו של הגאון ר' שרגא פייבל פרנק זצ"ל המבאר, כי ההלכה הקובעת שהמוסיף בשבת שמן לנר דולק נחשב מבעיר, מקורה בכך שמלאכת מבעיר בשבת עניינה השריפה והבעירה המתבצעים בפועל, ולפיכך, יפה הוספת שמן לנר כהבערה. מעתה, גם לגבי מצוות, אם המצווה היא

לעילוי נשמת

הר"ר **יששכר בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל
נלב"ע ט"ו טבת תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **פראדל שטרן** ע"ה
ב"ר יחזקאל הלוי ז"ל
נלב"ע ט"ו טבת תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י ידידיו הר"ר **יעקב פנחס מונדרר** וזוג מרת **מרים** שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל מונדרר** ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל נלב"ע י"ט טבת
וזוג מרת **שרה מונדרר** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ט טבת
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י ידידיו הר"ר **יעקב פנחס מונדרר** וזוג מרת **מרים** שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת

נשמת אדם

מרת **צביה גרינברגר-צימרמן** ע"ה בת הר"ר נתן שלום ז"ל
נלב"ע י"א טבת **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצחה ע"י בתה, חתנה ונכדיה, **משפ' סנדרוביץ** - בלגיה

נר ה'

שתהא אש דולקת, אכן די בהוספת שמן לנר דולק, שעל ידי כך מתקיימת המצווה. ברם, כאשר המצווה היא **להדליק** אש, מובן מאילו כי הוספת שמן אינה נחשבת כהדלקה.

ומכאן לחילוק שבין מצוות הדלקת נרות המנורה להדלקת נרות חנוכה. במצוות הדלקת המנורה, אהרן ובניו נצטוו לפעול ולעשות כדי שהמנורה תדלק, וכפי שעולה מדברי הרמב"ם (הל' תמידין ומוספים פ"ג הל' י"ב): **"והדלקת הנרות היא הטבתם ונר שמצאו שלא כבה מתקנו"**. משמע, כי אין מצווה בעצם מעשה ההדלקה, אלא מצווה על הכהן לפעול שהנר ידלק, אם על ידי הדלקת נר שכבה ואם על ידי תיקון הפתילה והוספת שמן לנר שלא כבה. לפיכך, במנורת המקדש, הוספת שמן לנר דולק היא מעשה מצווה. לעומת זאת, במצוות הדלקת נרות חנוכה, נצטוו **להדליק** את הנרות, וברור, כי הוספת שמן לנר דולק, אינה נחשבת כמעשה הדלקה (עיי' שביאר עפ"י דברי הגר"ח זצ"ל מברסק בהל' ביאת מקדש פ"ט, ועי' צנפת פנח הל' מתנות עניים פ"ב הל' ח' ושו"ת "אבני נזר" אור"ח סי' תקי"ג אות ד'). מעניין לציין, כי לדעה זו, שאין מצווה במעשה ההדלקה עצמו, נמצא בטיב עז בתרגום ירושלמי, המתרגם כל מקום בתורה שבו מוזכר עניין העלאת הנרות: **"לסדר"**.

ראוי להדגיש, כי לדעת שאר ראשונים, מצוות המנורה היא להדליקה בכל יום (עיי' בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם הל' תמידין ומוספים, ועי' בשו"ת בניין שלמה" סי' נ"ב ועיי' אנציקלופדיה תלמודית ערך הדלקת הנרות).

דף פט"א שיערו חכמים חצי לוג

"אין עניות במקום עשירות" - "התורה חסה על ממונם של ישראל"

במשנתנו (פסח/א) מבואר, כי הכמות הראויה להדלקת נרות המנורה בבית המקדש, היא שלושה לוגים וחצי הלוג שמן, שכן, אמרה תורה (שמות כ"א) **"מערב עד בוקר"**, וחז"ל דרשו מכך, שיש להדליק את המנורה עם כמות שמן הראויה לדלוק מערב עד בוקר - חצי לוג לכל נר. אלא, שמחלוקת מעניינת יש בסוגייתנו, כיצד התבצעה הבדיקה שבאמצעותה אמדו את כמות השמן הנדרשת לבעירת נרות המנורה מערב עד בוקר. יש אומרים, כי הדליקו נר עם כמות שמן קטנה, ומשנוכחו לדעת כי אין די בכמות זו, הוסיפו קמעא בלילה הבא, וכן הלאה, עד שהוברר כי חצי לוג היא המידה הנדרשת. ויש אומרים, כי הדליקו נר עם כמות שמן גדולה ומשנוכחו לדעת כי שיעור השמן עודף על הנדרש, הפחיתו קמעא בלילה הבא, וכן הלאה, עד אשר המידה התייצבה על חצי לוג שמן.

הגמרא מנמקת, שהסוברים כי לצורך הבדיקה השתמשו בכמויות שמן עודפות, מתבססים על הכלל הידוע ש"אין עניות במקום עשירות", היינו: בבית המקדש אין נוהגים בצמצום (רש"י שבת קכ"ב), שהרי הוא מקום משכנו של מי שאמר והיה העולם והכל שלו וממנו. ואילו החולקים עליהם וסוברים כי השתמשו בכמויות שמן מצומצמות ומפחתות מסתמכים על כלל ידוע לא פחות: **"התורה חסה על ממונם של ישראל"**.

התמיהה המבקשת מאליה היא, כיצד שני הכללים הללו יכולים לדור בכפיפה אחת, והאם החולקים בגמרתנו נחלקו בדבר תקפם של כללים אלו? - דבר שאינו מסתבר, נוכח השימוש הרב שנעשה בשני הכללים במסכתות שונות במקרים שונים.

הספרים העוסקים בכללי הש"ס מצטטים את דברי רבינו משה בן חביב, בעל "שמות בארץ" (בספרו יום תרועה כ"ז), האומר, כי פעמים שחכמים נטו לכאן ופעמים נטו לכאן, והכל תלוי בשיקול דעתם של החכמים (הובא ביד מלאכי, ובחיד"א בעין זוכר מערכת ה' אות כ"א, שדי חמד חלק א' עמ' 44). ברם, החיד"א (שם) וה"באר שבע" (תמיד דף ל"ג ד"ה נטל) מעירים, כי אין בכך כדי ליישב את סוגייתנו, בה אנו לומדים כי באותו עניין היו שנטו לכלל "אין עניות" והיו שהעדיפו את הכלל "התורה חסה על ממונם של ישראל".

הגאון ר' אלעזר פלקלס זצ"ל, תלמידו המובהק של בעל ה"נודע ביהודה" וממלא מקומו ברבנות, עוסק בהרחבה בשני כללים אלו (שו"ת "תשובה מאהבה" ח"א סי' ד'), ומשהגיע לסוגייתנו נאלץ לפרש, כי שני הצדדים למחלוקת טענו כי דווקא אחד הכללים הוא התואם למקרה זה. האחד סבר כי במקרה זה "אין עניות במקום עשירות", והשני סבר כי "התורה חסה על ממונם של ישראל".

האם אכן הם נחלקו במחלוקת כה קיצונית, עד שלגבי אותו מקרה לא הסכימו בדעתם איזה כלל יש להחיל עליו?

ה"נודע ביהודה" (תניא, קונטרס אחרון סי' ז') כתב לתלמידו, כי שני הכללים הללו נאמרו למקרים שונים. כך למשל, הכלל "התורה חסה על ממונם של ישראל" מתייחס להוצאות המוטלות על כתפי היחיד, אך בכלי שרת של בית המקדש ובממון גבוה, נאמר הכלל "אין עניות במקום עשירות".

באיזה שמן התבצעה הבדיקה: לא זו בלבד, הוא מוסיף, אלא שלא נאמר הכלל "אין עניות במקום עשירות", אלא בממון של הקדש, אך בממון חולין - "התורה חסה על ממונם של ישראל", גם אם משתמשים בו לצורכי בית המקדש. מעתה, יתכן לפרש נעל פי תוס', ששני הצדדים בסוגייתנו אינם חולקים במהותם של שני הכללים, אלא בצורת הבדיקה של נרות המנורה! היו שסברו, כי הבדיקה התבצעה בשמן של הקדש, ולפיכך הסיקו כי היא התנהלה בנדיבות כיאה למקום המקדש - "אין עניות במקום עשירות". אך החולקים עליהם הניחו, כי הבדיקה נעשתה בשמן של חולין, ואזי תקף הכלל הקובע ש"התורה חסה על ממונם של ישראל". [אמנם ברש"י מבואר להדיא, שלכ"ע הבדיקה נעשתה במנורת המקדש].

פירוש זה כתב גם בעל ה"קרבן אורה", אך ה"חזון איש" זצ"ל הקשה (מנחות סי' ל' ס"ק ז'),

במקום נטול כל זיקה לרוחניות.

במאמצים עילאיים פילס רבי משה את דרכו בדרך לא זרועה, וביום מן הימים דרכה כף רגלו על מפתן דלתה של ישיבת פונובז' שבבני ברק, וכעבור זמן קצר הוא שכר דירה בסמוך לישיבה ולמד תורה כל היום בהתמדה עצומה. את אהבת התורה המופלאה שקיננה בו, אי אפשר לשכוח גם אחרי שנים רבות. כולו תורה.

לאחר תקופה, ר' משה הועמד בפני דילמה קשה. **נפש** היתה קשורה ברבו המשיגה, הגה"צ רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל. "אני זוכר", מספר רבי אשר זלוג רובינשטיין שליט"א בהתרגשות, כיצד ר' משה היה יושב על המדרגה של הבימה, בשעה שהמשיגה מסר שיחה לבני הישיבה, כדי להיות קרוב למשיגה ולשמוע כל מילה שיצאה מפיו.

והנה, ר' משה בא בברית האירוסין, מועד החתונה קרב ובא, ואמו רכשה כרטיס נסיעה מארצות הברית, כדי להשתתף בשמחת נישואי בנה בארץ הקודש. זמן הנחיתה של המטוס - יום רביעי בשעה 7:00 בערב!

הוא לא ידע את נפשו. באותה שעה מתקיימת שיחתו של רבו האהוב, אשר את דבריו שתה בצמא, והוא פנה אליו והשיח את נפשו, "אני מסוגל לילה לפני חתונתי - ביום חמשי - להעדר מן הקביעות שלי, להאזין לדברי מוסר וכיבושין בימי רביעי".

- **כבד** את אביך ואת אמך, פסק המשגיח נחיצות. גש לבית התיבות, קבל את פני אמך וכבדה כיאה וכיאות.

"אני", מספר רבי אשר זלוג שאינו מצליח להסתיר את התרגשות הגוברת והולכת, התבקשתי ללוות את ר' משה לפני חתונתו, כמנהג ישראל שממנים לחתן "שומר" ביום חתונתו לבל ילך לבדו, ולכן הודיעו לי, כי החל מערב של יום רביעי, אור ליום חמישי, עלי להתלוות לר' משה כ"שומר". לפיכך, ידעתי את תנועותיו ועל כך שהוא אמור להעדר מן שיחתו של המשגיח בגין בואה של אמו לארץ הקודש. **מה** רבה היתה תדהמתי, כאשר נכנסתי לאולם השינה בשעה שבו לשיחתו של המשגיח, וראיתי את ר' משה על מקומו הקבוע, יושב על המדרגה של הבימה ומאזין בשקיקה לשיחה! מיד לאחר תפילת ערבית, יצאתי איתו קשר, אמרתי לו שאני ה"שומר" שלו, ותוך כדי כך שאלתי אותו "מה אתה עושה פה?!!".

הוא חייך ואמר:

"אמרתי לקב"ה, רבינו של עולם, אני רוצה לקיים שתי מצוות, גם לכבד את אימי, כמו שכתבת בתורתך, וגם להיות נוכח בעת שיחתו של המשגיח שמרווה את נשמתו בטל חיים. אדון העולמים, איך לסדר את שניהם ביחד, זה כבר עסק שלך!". **אחר** הצהרים, המשיך ר' משה לספר לתומו, התקשרתי לשדה העתופה כדי לברר את שעת הנחיתה הסופית, ולהפתעתי הרבה התבררתי כי שעת הנחיתה המיועדת הוקדמה בשעתיים לשעה חמש.

נו. נ.

בדרכי חזור מבית התיבות עם אימי, היא שחה לפי תומה: "משה, שמע סיפור מוזר. הטיס שלנו סיפר, שבטיסה הזאת התרחש דבר שהוא לא חווה במהלך שבע עשרה השנים שהוא משמש כטייס בקו תל אביב-ניו יורק. באמצעות מערכת הכריזה הוא הודיע לנו, כי עקב שינוי מוזר ביותר ברוחות, נושבת רוח אדירה שהודפת את המטוס ללא הרף לכיוון ארץ ישראל, ולפיכך הנסיעה תתקצר בשעתיים תמימות!

ר' משה חייך והוסיף, "לא סיפרתי לאמא שאני אש בזה... כי היא לא תבין, היא לא שמעה את המשגיח...". **אני** נדהמתי לגמרי. "משה", אמרתי לו, "הרי זה נס גלוי!".

הוא הביט בי כאומר, מה אתה מופתע, הרי הבא להטרה מסייעים בידו. אתה חושב שכל כך קשה לקב"ה לחזוף את המטוס...?

אצל ר' משה הסיפור הזה לא עשה כל רושם. הוא חי את חייו באמונה תמימה וחושית, וכעבור זמן הוא אף שכח מכל הסיפור הזה.

איך אני יודע שהוא שכח מכל הסיפור? **לפני** ארבע עשרה שנים, התארחתי בבני ברק לרגל שמחה משפחתית, ומחותני כיבדני למסור דרשה בישיבתו. בליל שבת, בבית מדרש אפולו, מואר בעששיות נפט בלבד, לכבודה של שבת המלכה, עמדתי בפני המתפללים ובין הדברים סיפרתי להם את הסיפור המופלא הזה, על אותו יהודי שזכה לשמור על הקביעות שכה הקפיד עליה.

לאחר התפילה, כאשר הקהל אמרו גוט שאבעס זה לזה, כמעט התעלפתי. זיהיתי את דמותו של ר' משה! לא ידעתי כיצד הוא יגיב. הוא ניגש אלי, "כבוד הרב, מאד נהניתי מהשיחה, והסיפור ההוא, אה, משהוא משהוא".

עברו שלושים שנה מאז שהסיפור התרחש. אני הייתי אז בחור צעיר, וחזונית השתנתה לחלוטין. מסתבר שהוא לא זיהה אותי. "ר' משה" אמרתי לו, "אתה לא זוכר אותי? אני הייתי השומר" שלך ביום רביעי אחרי השיחה של המשגיח! הסיפור עם המטוס! נו, ר' משה, אינך זוכר?!", אבל הוא לא זכר מאומה.

מפני שבשבילו זה לא היה "סיפור" הוא ראה זאת כמוסכמה ברורה מאלה, שהקבי"ה אשר יצר את העולם, נפח רוח חיים בבני האדם המהלכים בו, בורא העולם הממליך מלכים והמשפיל גאים - עניק סיעתא דשמיא ליהודים המשתוקקים לקיים את דבריו. שהרי כל העולם כולו לא נועד אלא לקיים את לומדי התורה ועמלה.

אז להשיב רוח בכנפיו של מטוס המרחף מעל האוקיינוס, זה באמת לא דבר גדול. בוודאי לא כאשר בזכות כך יהודי זוכה להתמיד בקביעותו הרוחנית.

.....
המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מומלץ לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
 כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
 mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה העורך

פנינים

קידם יקריב גופו

ערל אינו רשאי להכנס לעזרה, לפיכך, הוא משלח את קורבנותיו על ידי שליח (פסחים סב/א). ומאחר שלמדנו שהשליח אינו סומך על ראש הקרבן שהביא בשליחות הבעלים, נמצא קרבנו של הערל קרב ללא סמיכה. **אומר** הירחם סופר זצ"ל, זהו שאמרה תורה (ויקרא א/ב) "אדם כי יקריב מכס קרבן". המקריב מנופל לקרבן, היינו: המקיים את מצוות ברית מילה [ראה זוהר ח"א צ"ג], אזי "אל פתח אוהל מועד יקריב אותו", יתא רשאי לקריב את קרבנו בעצמו ללא צורך להזדקק לשליח, ואז גם יוכל לקיים, "ויסמן ידו על ראש העולה..." ("עלים לתרופה", שסא).

דף צג/ב למעוטי עבד

עדיין בגלות

לפני כמאה שנה היתה העבדות נפוצה ברחבי תוניסיה. צייד נפשות היו יוצאים למחוזות השחורים וחוטפים גברים ונשים על מנת למכורם כעבדות.

יום אחד עבר רבי שאול הכהן, רבה של ג'רבה, בשוק העיר, ושמע כרוז בשם המלך: כל מי שברשותו עבד או שפחה - ישלחם לחופשי! כל מי יעסוק בסחר בעבדים - יענש בחומה רבה!

מה אירע, שאל את הסובבים אותו. **האומות** הנאורות, הסבירו לו, החליטו לבטל את העבדות. רוח החופש נושבת בעולם. בשומעו זאת - החלו דמעות זולגות מעיניו, עד אשר התייפח בבכי מר.

האם לרב יש עבדים או שפחות?! תמחו סובביו. **פנה** אליהם הרב ואמר:

מי הם העבדים הללו? צאצאי כנען אשר נתקלל בעבדות. משך אלפי שנים רבצה עליהם קללה זו, עד אשר האיר ה' את לב הממלכות להוציאם לחופשי. **ואילו** אנו, התייפח, בני מלכים, נתונים לבז ולקלס, למרמס והשפלה, זה אלפיים שנה, ועדיין הננו במצבנו זה ומדוע? "ימי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזהים?" - "הלא ה' זו חטאנו לה..." (אש דת, בשם נחלת צבי מג).

דף צא/א לחם הפנים שיהו לו פנים

הלחם כמראה

נאמר במשנתנו: "לחם פנים - שיהו לו פנים". הסביר האדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, כי כל אחד ראה בלחם הפנים את בואתו. אם ניגש אל המצווה מתוך התלהבות ורוח של קדושה, הרגיש את הלחם חם כביום אפייתו. אם לאו, לא ראהו אלא צונן. **זהו** שאמרו חז"ל (ויקרא רבא ל"ב) שהמגדף טען כי לחם הפנים היה ישן וצונן. **אכן**, זה הלחם אשר היה לפניו... (לקוטי יצחק צבי).

דף צב/ב מלמד שמגביהים אותו לעולי רגלים ומראין בו לחם

כי אם אכן הבדיקה נעשתה בשמן של חולין, לא היה כל חיכוך בבדיקה באופן זה, שכן, גם אם היה נותר שמן מיותר, היה אפשר להשתמש בו, שהרי הוא לא הפך לשמן של הקדש, ועדיין אין זה מובן מדוע היה צורך לבצע את הבדיקה באופן מדוד, מתוך דאגה שלא יותר שמן מיותר.

דף צג/א הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן

חינוך הקטן למצווה על ידי עבירה

מתני': "הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן".

חרש שוטה וקטן שהביאו קרבן, אינם סומכים עליו את ידיהם טרם שחיטתו, כפי שמצוים יתר בעלי הקרבנות לעשות.

מניין יש לקטן קרבן? יש להניח, כי הלומד המגיע למשנה זו, יעצור משטף לימודו וישאל את עצמו, האם הלכה זו אינה עקרה? וכי מניין להם לחרש ולשוטה ולקטן קרבנות משל עצמם? תינח החרש והשוטה, יתכן שהקדישו קרבנות טרם שטינום, אך הקטן הלזה, מניין לו קרבן - הוא אינו חייב בקרבנות, כפי שאינו חייב בכל מצוות התורה, ואף אם רוצה להפריש קרבן אינו רשאי (נדה מה/ב).

האחרונים טרחו רבות לנסות לאתר מקרה שבו קטן מביא קרבן. ב"תוספות חדשים" (על המשניות) כתב, כי כמבואר במשנה לעיל, הירש קרבן צריך לקיים בו מצוות סמיכה. מעתה, יתכן שקטן ירש קרבן מאביו. הרש"ש מעלה אפשרות שמדובר בקטן שהצטרע, שאביו רשאי להביא קרבן מצורע עבורו (נדרים לה/ב). [נוע"י בספר "תורת הקודש" להגר"מ אילן זצ"ל ח"א סי' נ"ה מה שדן בדבריו].

ואילו בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה קט"ו) מעלה אפשרות מעניינת תוך כדי חידוש דין גדול. הוא כותב, כי יתכן מקרה שקטן יהא בעל קרבן, בילד שמלאו לו שנים עשרה שנים, שנדרו חלים, ולהלכה הוא רשאי להפריש קרבנות מדאורייתא (עיי' נזיר כט"ב וברמב"ם הל' נדרים פרק י"א הל' ד'). מעתה, משנתנו הכותבת שקטנים פטורים מסמיכה, עוסקת בילד בן שנים עשרה שנים שנדר קרבן.

הקטן יסמוך, אף על פי שהדבר אסור: ה"מנחת חינוך" ממשיך וכותב, כי אמנם קטן פטור מסמיכה, אך בכל זאת הוא יסמוך את ידיו על ראש הקרבן משום שאביו יורה לו לעשות כן, שהרי אביו מחוייב לחנכו לתורה ולמצוות. החידוש הגדול הטמון בדבריו הוא, כי הרי סמיכה שאינה מן החובה, אסור לעשותה, משום שהיא "עבודה בקדשים", ויש להבין כיצד יתכן שמטעמי "חינוך" האב יורה לבנו לעבור איסור כדי לחנכו למצווה?

יסוד גדול בדיני חינוך: ה"מנחת חינוך" מסביר, כי יסוד גדול בדיני חינוך למדנו מבעלי התוספות (פסחים פח/א ד"ה "שה לבית מ"מ"), והוא: איסור הנובע מחמת קטנותו של הקטן, אינו מונע את האב לחנכו במצווה. שהנה, כידוע, רק מי שנמנה על קרבן פסח לפני שחיטתו רשאי לאוכלו, ואילו קטן אינו יכול להתמנות על הקרבן [למ"ד "שה לבית אבות" לאו דאורייתא] ואף על פי כן, כותבים בעלי התוספות, אביו מאכילו בקרבן פסח משום מצוות חינוך. הרי לנו, כי מצווה שאין אפשרות לחנך בה את הקטן ללא איסור, יש לחנכו בה עם האיסור!

ה"מנחת חינוך" (עיי' "מנחת חינוך" סוף מצווה ז') מדגיש, כי לא ניתן כאן היתר גורף לעבור על איסורים כדי לחנך את הקטן למצוות, ורק איסורים שמקורם בקטנותו של הקטן, כגון מניעתו מסמיכת הקרבן הנובעת מקטנותו, אי מינויו על קרבן הפסח עקב גילו הצעיר, נדחים מפני מצוות שמוטל על אביו לחנכו בהן (עיי' "אבי עזרי" הל' קרבן פסח פ"ה הל' ז' אות ב').

על עצם רעיונו של ה"מנחת חינוך", שמשנתנו עוסקת בקטן שהגיע לגיל י"ב ונדר להביא קרבן, מעיר הגר"ש בירנבוים זצ"ל, חתנו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, בספרו שו"ת "רחש לבב" (סי' מ"ב), כי באפשרות זו טמונה תמיהה קשה. שהנה, נדריו של ילד שמלאו לו שנים עשרה שנים חלים, משום שהוא כבר נחשב בן דעת ביחס לנדרים. ואילו בסוגייתנו נאמר, כי קטן אינו סומך משום שאין לו דעת... לכאורה, קטן שיש בו דעת לנדור ולהבין את נדריו, יש בו גם די דעת כדי לסמוך.

דף צד/א כיון דאפי לה נפחה

"מצה נפוחה" - מהי בכלל? - הפולמוס, ההוכחה, הדחיה וההכרעה

חידוש הלכתי, שלא היה פוסק חשוב אשר לא התייחס אליו, נפסק על ידי המהרי"ל ואחריו על ידי הרמ"א (וישולחן ערוך" או"ח סי' תס"א סעי' ה'): **"מצה נפוחה באמציעתה אסורה"** (עיי' "חק יעקב" סי"ק ט').

רבים מפוסקי הדורות לא הסכימו עם חידוש זה. ה"ט"ז העיד, כי חותנו ורבו, הלא הוא הב"ח, דן רבות בהלכה זו, אך "כל ימיו לא אסר דבר זה" (עיי' "מגן אברהם" שם סי"ק י"ג). כך גם מסופר על חכמי וונציה שמעולם לא הבינו, הלמאי יש לאסור מצה נפוחה ("חק יעקב" שם).

לחם הפנים, שהיה מצה, תפח גם כן: אחת התמיהות נוכח פסק הלכה זה, עולה מסוגייתנו. בגמרתנו מבואר, כי כאשר רדו בבית המקדש את לחם הפנים מן התנור, לא החזירוהו לתבנית שבה השתמשו כדי להכין את הבצק, משום שבמהלך האפיה נפחו של הבצק גדל - "כיון דאפי לה נפחה" - ולפיכך היה צורך להניחו בתבנית גדולה יותר. הרי לנו, כי לחם הפנים, שלא היה חמץ, אלא **מצה**, התנפח במהלך אפייתו ולא היה בכך כל פגם.

תמיהה זו הועלתה גם על ידי רבי משה בן זכות, הרמ"ז (שו"ת סי' נ"ב), אשר חלק על הלכה זו באומרו: "יעוד ראייה ברורה מדגרסינן במנחות... כיון דאפי לה נפחה... אם כן עינינו

מאורות הדף היומי

בית מדרש למגיד
שיעור דף היומי
סוכטשוב

בשורה משמחת לתושבי רמת גן

הננו שמחים להודיע
כי זכינו ב"ה לייסד
שיעור חדש בסוגיות הדף היומי
ב"ה הכנס "תהילות ישראל"
רח' תל חי,
בכל יום שישי אחרי תפילת שחרית
בין השעות 8:00 - 7:15
ע"י מגיד השיעור
הרב אהרון גליק שליט"א
מרבני בית מדרשנו
הציבור מוזמן

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע בדואר לפריטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה: לונדון: יחזקאל אברט 08700-416000 (0)44+
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
קנדה: מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לסק 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל קאהן 416-384-1182
ארגנטינה: הר"ר מרדכי באבעק 5411-4862-9313
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
בלגיה: הר"ר יעקב סנדוביץ 0475-263759
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרניק 011-30513955
נצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212)
מקסיקו: הרב שאול מלאח 251-02-46 (0052555)
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030

לעילוי נשמת

מרת **חנה צירל וינדרבוים** ע"ה
ב"ר ישראל יעקב ז"ל
נלב"ע י"ד טבת תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית
מרת **פעסל פנינה סגל** ע"ה
אלמנת הר"ר אשר מרדכי זצ"ל
בת הר"ר מרדכי מוטל גולדמן זצ"ל
נלב"ע ט"ז טבת תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר **משה רואו** ז"ל
ב"ר אליהו ז"ל
נלב"ע ח' טבת תשמ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנם הר"ר ישראל מאיר
רואו ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **רבקה טובה בלס** ע"ה
בת הר"ר שלמה שרגא יבלחטי"א
נלב"ע ט"ז טבת תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בעלה הוריה וילדיה שיחיו

הרואות דלחם הפנים היה נפוח", ולפיכך הוא פסק, כי במצה נפוחה אין פסול כל עיקר.
שתי אפשרויות לתפיחת המצה: אחד הפוסקים שהתאמץ ליישב את שיטת
המהרי"ל, הוא רבי שמואל אבוב, הדן בתמיהה חריפה זו בספרו שו"ת "דבר
שמואל" (סי' רל"ד וסי' שע"ד). זאת למודעי, כי מצה נפוחה תיתכן בשני אופנים. פעמים
שהבצק נחלק לשניים במהלך האפיה, ובין שני חלקיו נוצר חלל, ופעמים שהבצק כולו
מתנפח באופן אחיד (עיי' בי"ח ו"משנה ברורה" סי' ק"ג). מעתה, אומר המהרי"ש אבוב,
גמרתנו עוסקת במצת לחם הפנים שהתנפחה, אך לא נחלקה לשני חלקים, ומצה זו
אכן מותרת. ואילו המהרי"ל התייחס באיסורו למצה שנחלקה לשני חלקים, והוא
אסרה מפני שיש לחשוש שעל ידי כך היא עלולה להחמיץ.

אפשרות שלישית לתפיחת המצה: אכן, זוהי גם שיטתו של המהרי"ם מלובלין, שמצה
שהתנפחה מותרת, ומצה שנחלקה לשניים אסורה. ברם, ה"ט"ז ("מגן אברהם" סי' ק"ג) חולק
וסובר להיפך - מצה בעלת חלל מותרת, וגם מצה שהתנפחה מותרת, ורק **מצה**
שהתנפחה כהר, ניפוח שאינו אחיד, אסורה מחמת החשש שמא החמיצה באותו מקום
שבו התנפחה, אך התנפחות אחידה היא תופעה טבעית שאינה מעוררת חשש לחימוץ
(עיי' פרי מגדים במשבצות זהב סי' ק"ו, ועיי' "שערי תשובה" בסוף הסימן). לפי דבריו, גמרתנו עוסקת
במצה שהתנפחה באופן טבעי, והמהרי"ל התייחס למצה שהתנפחה בחלקה בלבד.

רבני בית מדרשנו דנו רבות בסברה זו, ותמיהה רבתי עלתה בליבם. שהנה, הקושיה
על המהרי"ל מבוססת על גמרתנו המספרת, כי לחם הפנים תפח ומדוע המהרי"ל פסל
מצה נפוחה. אלא, שיש לברר, מניין לנו שכוונת הגמרא שהמצה התנפחה לגובה, שמא
כוונתה שהיא התרחבה לצדדים. ואף מסתבר שזוהי כוונתה, שכן, הגמרא אומרת
שלאחר האפיה לא היה ניתן להחזיר את הלחם לתבניתו הראשונה, מאחר שהתנפח.
הרי אם הוא לא התנפח לרוחב, אלא לגובה, מה קושי יש בהכנסתו לאותה תבנית
שבה היה? על כרחך, שכוונת הגמרא היא שהוא התנפח לרוחב, ושוב אין כל תמיהה
ושאלה על המהרי"ל.

אכן, ה"שערי תשובה" (סי' ה') מצטט קושיה זו בתוך משא ומתן ארוך שהוא מנהל
בנושא, אך הוא חותם את דבריו, כי מהרי"ש אבוב הבין כי כוונת גמרתנו, שהמצה
התנפחה לכל צדיה. כדי להבין את הדברים, ניתן להסתייע בדברי הרמ"ז (שם), אשר
גם מדבריו עולה, כי לחם הפנים התנפח לגובה רב כל כך, עד שהיה צורך להניחו
בתבנית בעלת דפנות גבוהות יותר, שהרי לחם הפנים היה רך, וללא תמיכה ראויה,
עיצובו הייחודי היה עלול להתעוות.

למעשה, מנהג ישראל מזה דורות רבים, לאסור מצה נפוחה על כל אופניה, הן מצה
שהתנפחה באופן אחיד, והן מצה שנחלקה לרוחבה (מג"א וחק יעקב שם, משני"ב סי' ק"ג).
ברם, היו שביקשו להעמיד מנהג זה, במצות שהיו נפוצות בארצות המזרח, שהיו עבות
מאד, אך לא במצות הדקיקות (שו"ת "דבר שמואל" שם, "שערי תשובה" סי' ק"ו ומשני"ב סי' ק"ה).

ניקוב המצות: אכן, ה"ערוך השולחן" (סי' תס"א סעי' י"ב) מעיד: "מימינו לא אסרנו מחמת
נפוחה", כי הניפוח במצות הדקות נודע דרך כלל "מפני מיעוט הדקירות או מפני חוזק
האש" ("משנה ברורה" הביא דעה זו בשם "יש מהאחרונים" ולא כתב הכרעה בנדון). ועיי' פסקי תשובות כאן).
אמנם, הטעם לכך שמנקבים את הבצק סמוך לאפייתו הוא גם מפני חששות אלו.

מצה נפוחה שהתערבה בחבילת מצות: נידון נוסף קיים בפוסקים, אם מצה נפוחה
שהתערבה בחבילת מצות, אוסרת את כל החבילה וכן את הכלים החמים שבאו במגע
עם המצה הנפוחה. ה"משנה ברורה" (שם) כותב: "ונראה, שעל כל פנים בשישים יש
להקל, ובפרט ברקיקין דקים כמו המצות שלנו, אפילו מי שירצה להחמיר, על כל
פנים, אין להחמיר בתערובות".

עקב הביקוש הרב

מבצע חנוכה ממשיך

5 נכים
בחמשה
תשלומים!!

להשיג עכשיו
בחנויות הספרים המובחרות
ובמוקד מאורות.
להזמנות:
03-6160657

מפתחות
לפי נושאים
ופרשיות השבוע